

Budavár visszavételének hetvenhétnapos véres küzdelme

A 250 éves jubileumi ünnepség

Nemzetünk változatos történetében két ízben esik szó Budavár visszavételéről. Az egyikről többnyire még megemlékeznek évente, mert száz éve sem mult el a dicsőséges 1848/49-es eseményeknek. Ezek egyik legdicsőségesebbje volt 1849 május 21-én, amikor hős honvédek kora hajnali támadásukkal visszazagadták és Budavárát a magyargyűlölő császári vezér kezéből... A Nap-hegyről lőtték a bemehosodott, sok vihart látott öreg várfalakat, amelyekről azt hitték, hogy egészen könnyen leomlanak. Milyen nagy volt a tévedésük... Nehéz ostromágyukat kellett hozatni a komáromi erődből és csak ezekkel tudtak olyan rést törni a Krisztina-város felőli oldalon, hogy a végső roham eredményes volt. Ennek a nem is olyan régi eseménynek emléke a Krisztina-városi templommal szembe fordított Roham-utca és a tabáni temetőben pihenő, néhány száz derék honvédnek magára maradt, néma sírja...

Budavár régebbi, visszavételéről már jóformán megfeledeztek az utódok. 1886-ba terelődött erre legutoljára a figyelmük, amikor is országos nagy ünnepélyt rendeztek hazánk fővárosában annak emlékeztetőül, hogy éppen kétszáz esztendeje foglalták vissza hazánk szívét a mohamedánoktól. A Helyőrségi-templom északi falán még egy nagyon egyszerű fekete márványtáblát is felavattak, amelyet Budavár „visszavívásának” emlékeztetőre „a hősök emlékének” szentelt a főváros. Azóta, ha valaki elment a márványtábla alatt és nem volt sietős az útja, elrövedezhetett ennek a régebbi, 1686-i visszavételnek a históriáján. Talán ki is találhatta, hogy ennek a visszavívásnak a színhelye ott lehetett valahol közel a temp-

lomhoz, ha már az emlékjele is éppen erre a helyre jutott. És valóban úgy is volt. 1686-ban nem a Várhegy nyugati oldalát rohanták meg az ostromlók. Akkor hosszas tanakodás után úgy vélték, hogy északról vagy délről lehetne a legeredményesebb az ostrom. Mert a hadakkal akkor két fővezér is jött Pest-Buda alá és a fiatalabb, tapasztalatlanabb Miksa Emánuel bajorválasztó dicsvágya miatt nem akarta személyét alárendelni az idősebb és tapasztaltabb Lotaringiai Károlynak (lévén az csak herceg, ő meg nemcsak fejedelem, hanem veje I. Lipótnak, a császárnak és királynak), hát kétfelé váltak hadaikkal. A bajor ment dél felé a Gellérthegy mögé és a Naphegy délkeleti oldalába, a Lotaringiai herceg pedig északon foglalt állást. Természetesen azért keletről és nyugatról is körülvárták a várat, nehogy kívülről segítséget vihessen be oda a nemsokára megérkező török nagyvezér.

Törték az ágyuk Pestről is, meg a Svábhegy aljából is a vár ódon, mohos, még Zsigmond királyunk korából való köveit. Robbantak az aknák és ellenaknák itt is, ott is. Akkar is úgy vélték az ostromló vezérek — mint 1849-ben Görgey, hogy ez az öreg Buda sokáig úgy sem tud velük dacolni. Fel kell tehát szólítani a vezért a megadásra. És csodálatos véletlen... A 70 éves várparancsnok, az ősz Abdi basa éppen úgy elutasította a felkínált szabad elvonulást lehetőségét, mint a gyűlölködő Hentzi tábornok. Abdi kétszer is felkeresték a fehér zászlóval, de válasza ismétlen elutasító volt. Jól tudva, hogy Budavára „Konstantinápoly és Jeruzsálem kulcsa”.

77 nap véres és igazán verejtékes munká-

jába került így Budavár megvívása. Az eseményekről megemlékező egykorú naplószerzők szerint ugyanis ritka forró nyara vált 1686-nak. Több sikertelen és ádáz roham után végre szeptember másodikán délután diadalmaskodtak az északi irányból támadó elszánt csapatok. Tevékenységüket itt, az északi váraljában hirdeti egy utcanev (miként a honvédekét a nyugati oldal), amely a mai Széna-térről a Vár felé kiinduló utcának a neve. Majdnem nyílegyenesen fut ez az utca annak a kapunak, amely már a török előtti idők Budavarában is megvolt. Mert ezen a kapun keresztül vezetett az út Budáról Bécs felé, elnevezték már Zsigmond király korában Bécsi-kapunak. Az utca neve viszont csak azóta Ostrom-utca, amióta ebből az irányból törtek előre 250 évvel ennekelőtte az ostromló keresztény, vagyis katolikus és protestáns hadak.

A Bécsi-kaputól a budai hegyek irányában húzódó magas falak alatt (tehát a mai Lovas-út egy részén) zajlottak le Budavár régebbi visszavételének véres eseményei. A mintegy 300 méteres hosszú falból három körönd, úgynevezett „rondella” ugrik ki, amelyek azóta még jobban kiépítve ma is megvannak. Közöttük a leghatalmasabb az a sarokrondella, amelynél a várfal megtörik és déli irányba fordul. Erre a rondellára állították most legújabbban az 1849-es ostrom diadalmas vezérének, Görgeynek az emléket. Ezt a köröndfalat nevezték el már akkor Esztergomi-rondellának, mert innen figyelhették meg jól az Esztergom felé vezető utat. Ezen a rondellán keresztül törtek be szeptember másodikán az élen harcoló brandenburgi és magyar hajdu-csapatok. A köröndfalba 1930-ban helyezték el egy szerény fehér márványkövet annak emlékeztetőül, hogy a budavári falakat ostromlók között az elsők egyike volt körményesi Fiáth János, a győri kapitánysághoz tartozó gyalog-hajduknak (a „talpasoknak”) vitéz őrnagya.

Most, szeptember másodikán, a 250 éves jubileumkor kerül sor „az összes magyar vitézek emlékének” a felavatására. Megérdemlik ezt az emléket ugyancsak, hisz több mint 15.000 főnyi volt a magyar vitézek

száma a 90.000-nyi ostromló hadban. Egy négy méter magas, a falba épített sima kökereszt fogja hirdetni az Esztergomi-rondellán a magyar vitézek emlékeztetőt. A keresztet tartó két gyámkő között egy rögzített harangot fognak elhelyezni, melynek fémnyelvét villanyerő fogja időnként mozgásba hozni. Csodálatos, hogy 250 évig kellett várni erre a szerény emlékműre. Az utódok kegyelete hamarabb nyilatkozott meg az ellenféllel és a segítő idegenekkel szemben. Valóban nem frázis a sokszor már unalomig hangoztatott kitétel: a lovagias magyar nemzet... De nem az volt valóban itt is? Csak nézzünk körül! Az előbb említett három körönd középsőjén fent van egy turbánosvégű márványemlék, amelyet 1926-ban (tehát már tíz éve) avattak fel „a várat védő utolsó budai helytartó” emlékére, aki a felírás szerint „1686 nyárutó hava 2. napján délután ott esett el a közelben, életének 70. évében. — Hős ellenfél volt, békesség vele.”

A középső körönd és az Esztergomi-rondella fala között pedig (tehát lent a Lovas-úton) szintén egy falba épített mészkőemlék látható már hét év óta annak a 300 spanyol hősnek az emlékeztetőre, „akik Buda felszabadításáért harcolva, ott nyomultak be Budavarába.” Mert jöttek idegen önkéntesek is bőven Buda alá harcolni és nemcsak Spanyolországból, de még az ellenséges francia földről is, a messze Angliából és az északi hideg Svédországból. Hozta őket nemcsak a vallásos buzgóság (harcolni a „hitetlenek” ellen), hanem a kalandvágy és a gazdag zsákmány reménye, hisz Buda is „kinccses” város hírében állott. Nemhiába keletet Lotaringiai Károlynak a bevétele után háromnapos szabad prédálást engedélyezni, melynek eredményeként a garázda zsákmányolók még fel is gyújtották a várat és így elpusztult még az is, ami túlélte a hosszú ostrom viharait.

Lovagiasságunk valóban végtelen. Készülünk szobrot állítani az Iskola-téren XI. Ince pápának is, akinek hatalmas biztatásai és anyagi hozzájárulásai segítették megindítani a török elleni küzdelmet. A Szilágyi Erzsébetről elnevezett leányliceum előtti

társaság már el is van nevezve róla, XI. Ince pápa-térnek. De emléket avatunk még a Bécsikapu-téren is (a Bécsikapu mellett), amely a „minden nemzetbeli hősök emléköve” lesz, hogy szintén az idegenek segítségét és a mi el nem múló hálánkat hirdesse. Ha az idegenek utódai aztán eljönnek ide, legalább láthatják, hogy mi nem feledjük még azt a kevés jót sem, amit velünk elődeik tettek és ami csak csekély viszonzásnak számíthat valójában azért a sok szenvedésért, küzdelmes harcokért, amiket mi Szent István királyunk óta elviseltünk a Nyugatért, azáltal, hogy mi fogtuk fel a keletről jövő barbarizmus súlyos csapásait és kénytelen-kelletlen vállaltuk világtörténelmi hivatásunkat: védőbástyája lenni a nyugati országoknak. Ezalatt persze véreztünk, fogytunk, pusztultunk, — Nyugat pedig nagyra nőtt és ugyancsak nem sokat törődött velünk, még csak tudomásul is alig vette szomorú sorsunkat, ha 1686-ban mindjárt meg is indult értünk, de akkor is csak azért, mert az út rajtunk keresztül vezetett volna Konstantinápolyba. De úgy érezzük, ha magunkra is maradtunk, mi sem maradtunk el az európai kultúrától... és ez a 250 éves jubileum arra is jó, hogy önmagunkban való bizakodásunkat el ne veszítsük!...

Mesterházy Jenő

A hercegprimás pásztorlevele

Budavára visszafoglalásának kétszázötvenedik évfordulója alkalmából Serédi Jusztinián dr. bíboros-hercegprimás érdekes pásztorlevelet adott ki.

A hercegprimás pásztorlevelében rámutat arra, hogy Budavár visszafoglalásának napján kezdett újra emelkedni a nemzetnek rég lehanyatlott szerencsecsillaga. Az elveszett területi integritás visszaállítása teljességre felé indult és vele együtt az alkotmányos élet is izmosodott. Nemzeti jólétünk és művelődésünk tökéletesedésének, egyházi életünk felvirágzásának előfeltételeit a győzelem teremtette meg.

A hála és öröm himnuszába azonban — így folytatja a hercegprimás — belevegyül a fájdalom sajgó érzése is. Mert bár örvendünk, hogy az ország szívében mint szabad magyarok ünnepelhetünk, gyászolnunk kell, amiért a 250 év előtt rengeteg áldozattal visszaszerzett integritást 17 év előtt egypár hétnél bódultságában újra elvesztettük.

De éppen ez a gyász és fájdalom kölcsönöz Buda visszafoglalása 250 éves fordulónak különös jelentőséget: Buda visszafoglalásának eseménye éppen tanulsága által lesz nagyértékű számunkra.

Buda visszafoglalása a keresztény közösség eszméjének diadala volt. Ezt az eszmét a dicső emlékeztető XI. Ince pápának, — ki hazánk felszabadítása érdekében óriási anyagi áldozatokat is hozott, — sikerült Európa népeiben az izlám veszedelmével szemben újra öntudatra juttatni.

Mikor Európa keresztény népeinek ez a sorsmentő egysége nagynehezen létrejött, már-már attól kellett tartani, hogy éppen a porig alázott magyar nemzetnek egy része kiesik a keresztény közösség nagyszerű összefogásából, mely Buda visszafoglalására és az ország felszabadítására vezetett. Oka volt ennek mindenesetre a vélt vagy szenvedett sérelmek folytán érzett keserűség is, főoka azonban az ősi katolikus hitnek meggyengülése. Hála azonban a Pázmány Péter alatt oly lendületet vett katolikus megújulásnak, a nemzet a sorsdöntő órában magára talált. A török áfium nem tudta elbódítani és a Buda falait ostromló seregekben ott volt az a 15.000 főnyi magyar katona is, kiknek vitéz kapitányai elsőnek hágtak fel a keményen ellenálló falakra. Így lett a világszerte ünnepelt keresztény győzelem sajátosan magyar diadal is és így lett Buda felszabadításának ünnepe magyar ünnep.

A jubileumi ünnepségek

Buda visszafoglalásának 250 éves évfordulóján, a szeptember 2-án rendezendő ünnepségek előkészületei befejeződtek és az előzetes jelentkezések alapján a belépőjegyek szétküldése már meg is kezdődött.

A visszafoglalási ünnepségek szeptember 1-én, kedden délelőtt 11 órákor kezdődnek, az Iparművészeti Múzeumban rendezett történelmi emlékkiállításal, amelyet a hazai és külföldi vendégek jelenlétében Hóman Bálint kultuszminister nyit meg. A kiállítás igen gazdag anyagot mutat be a visszafoglalás egykorú emlékeiből, amely az utóbbi időben különösen értékes anyaggal gyarapodott a bécsi múzeumok és levéltárak anyagával. Így például sikerült a kiállításra megszerezni a bécsi Hofburgból két kiváló brüsszeli gobelint, melyek Buda visszafoglalását ábrázolják és Lotharingiai Károly tiszteletére készültek. Ugyanebből a sorozatból való a budai királyi vár két gobelinje is.

Az ünnepségekre eddig a következő államokból jelentettek be küldöttségeket: Ausztria, Belgium, Lengyelország, Németország és Olaszország. Igen sok olyan vendég is fog érkezni, akik Buda visszafoglalásánál itt harcolt katonáknak a leszármazói.

Az ünnepségek a Koronázó-főtemplomban mondott hálaadó Tedeumos szentmisével kezdődnek. Ezen a misén kerül bemutatásra Kodály Zoltán budavári Te Deuma, melyet a székesfőváros felkérésére erre az alkalomra írt.

Ugyancsak kilenc órákor lesz ünnepi istentisztelet a Dohány-utcai izraelita templomban. Az unitáriusok az évfordulót megelőző vasárnap, augusztus 30-án tíz órákor tartanak ünnepi istentiszteletet.

A Bécsikapu-téren a visszafoglalás emlék-

művének leleplezési ünnepe feltizenegy órákor kezdődik, a Bécsikapu-térről indul meg a menet a Lovas-út északi ágán az ott elhelyezett emlékművek felavatására. Az ünnepségek körülbelül feltizenkettőkor érnek véget. Az autók a Kapisztrán-téren várakoznak, tehát a közönség az autókhoz a Lovasútról a Primásbástyára vezető sétányúton jut.

Este nyolc órákor a Városi Színházban lesz ünnepi díszhangverseny a legfőbb méltóságok, a külföldi küldöttségek és a diplomáciai kar részvételével.

A jubileumi ünnepségekkel kapcsolatban tervezett díszközgyűlés, a nyári szünetre való tekintettel, technikai okokból egyelőre elmarad, s a törvényhatósági bizottság később fog az évfordulóról megemlékezni, megfelelő formában.

A keletázsiai szovjethaderők főparancsnokától reszket Moszkva

PÁRIZS, aug. 29.

A *Matin* moszkvai jelentése szerint Sztalin a szovjet diplomáciai kar, a rendőrség, a hadsereg és a kommunista párt keretében nagytakarítást rendezett. A cseka öt tagból álló bizottságot küldött ki, amelynek az a feladata, hogy a külföldi szovjet diplomaták hűségéről megbizonyosodjék. A bizottságot korlátlan jogkörrel ruházták fel, úgyhogy élet és halál ura. A vizsgálat a következő diplomaták működésére terjed ki: *Maisky* londoni szovjet nagykövet, *Guelphand* római nagykövetségi táncos, *Kolontai* asszony stockholmi szovjet nagykövet, *Kameneff* meghitt barátnője, *Raszkolnyikoff* szófiai követ, *Putna* tábornok barátja, *Kobeczki* athéni követ, *Zinovjeff* volt titkára.

A jelentés szerint a keletázsiai helyzetben aggasztja Moszkvát. *Blücher* tábor-

a vörös hadsereg politikai osztálya elnökének ellenőrzése alatt áll.

Robespierre követni fog — kiáltotta Zinovjeff a veszthelyen

STOCKHOLM, aug. 29.

A *Svenska Dagblad* részleteket közöl a Zinovjeff-pör kivégzett vádlottjainak utolsó óráiról. Zinovjeff dührohamokban töltötte el az utolsó éjszakát. Amikor a veszthelyre akarták vinni, kétségbeesetten védekezett és a GPU embereit hasbarúgta. „Dantont öltetek meg!” — kiáltozta — „Robespierre, követni fog!” *Kameneff* nyugodtabb volt és csak azt hajtogatta: szégyenli, hogy valaha is együtt dolgozott Sztalinnal. *Szmirnoff*, az egyetlen vádlott, aki mindvégig tagadott.